

Клименко Ю. А.,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПЕДАГОГІЧНА ЕСПЕРАНТО-ПЕРІОДИКА В УКРАЇНІ

(20 – 30-ті рр. XX ст.)

Есперанто – міжнародна мова, соціально-культурний феномен, універсальний засіб міжкультурного діалогу та людського взаєморозуміння в загальносвітовому масштабі. Її творцем є Людвик Лазар Заменгоф (1859 – 1917) – польський лікар-окуліст, лінгвіст і поліглот, автор праць в галузі інтерлінгвістики, активний громадський діяч.

Як свідчить аналіз джерел, практичне застосування есперанто почалося в 1887-1888 рр., коли, завдяки виданому у Варшаві першого підручника російською, польською, німецькою, французькою та англійською мовами в різних країнах світу з'явилися перші есперантисти. Як правило, використання ними цього лінгвістичного проекту починалося з написання мовою есперанто листів Людвігу Заменгофу, який вже в 1889 р. опублікував збірку з адресами тисячі чоловік, які вивчили есперанто. У зв'язку з тим, що більшість із них проживали в Російській імперії, спочатку обмін есперантськими листами відбувався в основному в межах її кордонів, але вже з середини 1890-х рр. із зародження громадського руху прихильників есперанто в Німеччині, Франції, Швеції та інших країнах листування цією мовою набуло міжнародного характеру [2, с. 168].

Сприяючи поширенню есперанто на початку 1920-х рр., органи освіти, природно, розраховували незабаром перейти до його практичного застосування. Перші кроки в цьому напрямі були зроблені в 1925 р. Наркомосом України і

Головполітпросвітою, журнали яких – «Путь просвещения» і «Рабочий клуб» відповідно – стали одними з перших радянських періодичних видань, що обслуговувалися есперкорами. У їхніх іноземних відділах з цього року регулярно використовувалися матеріали з листів, отриманих від педагогів-есперантистів з інших країн [5, с. 15].

Зворотний зв'язок із зарубіжжям за допомогою есперанто Народний комісаріат освіти УСРР почав здійснювати в січні 1926 р., коли Державний науковий методологічний комітет, що функціонував при ньому, розпочав випуск транснаціонального педагогічного щомісячника «La Vojo de Klerigo» («Путь просвещения» або по-українськи «Шлях освіти»). Будучи дайджестом основного органу цього комітету – харківського журналу «Комуністична освіта» («Комуністична освіта»), він являв собою збірку скорочених статей з цього видання, присвячених теорії і методології освіти і просвітницькій практиці в СРСР. Цільовою аудиторією «La Vojo de Klerigo» були іноземні учителі-есперантисти, які отримували журнал безкоштовно через глобальну мережу есперкорів [6, с. 60]. Редагував його активіст СЕРК, член Комісії міжнародних зв'язків при ЦК Союзу працівників освіти І. Зильберфарб [2, с. 180].

Перші успіхи Наркомпросу України в застосуванні есперанто для обслуговування своїх республіканських видань і міжнародної пропаганди системи ціннісних орієнтирів радянської освіти (виховання нової людини – людини, яка перетворить світ відповідно до програми побудови комунізму) не могли не звернути на себе увагу аналогічного органу влади РРФСР. Про це свідчить відвідування російським наркомом освіти А. Луначарським міжнародного конгресу Всесвітньої позанаціональної асоціації (SAT), що проходив в Ленінграді влітку 1926 р. [3, с. 4].

Так, харківський педагогічний журнал «La Vojo de Klerigo», який почав виходити в січні 1926 р., став самим «довгоживучим» радянським спеціалізованим виданням міжнародною мовою. До кінця 1932 р. вийшли 69 його номерів, а в 1934 р. він був відроджений у вигляді бюлетеня, який планувалося випускати кожні три місяці, проте цього року з'явився тільки один

номер. Крім того, услід за «La Vojo de Klerigo» в СРСР з'явилися й інші есперантські органи педагогічної спрямованості. У кінці 1920-х рр. український досвід був врахований російськими просвітниками. У 1929 р. Центральний комітет Союзу працівників освіти приступив до видання в Москві власного есперантського щомісячного журналу – «Soveta Pedagogia Revuo» («Советское педагогическое обозрение»). У перший видавничий рік вийшли 7 його номерів, після чого він був перетворений в альманах, кожен зошит якого присвячувався певній темі: «Религия и школа» («Religio kaj lernejo», 1929), «Проблема педагогического состава во второй сессии статусного научного совета» («Problemo de pedagogiaj kontingentoj en la dua sesio de stata scienca konsilantaro», 1930), «Пионеры и школа. Система образования в Украинской ССР» («Pioniroj kaj lernejo. Klerigsistemo en Soveta Ukrainio», 1930). Аудиторія «Soveta Pedagogia Revuo» була тією ж, що і у «La Vojo de Klerigo». За свідченням ЦК СЭСР, і той, і інший мали поширення в десятках країн світу, створюючи «розгалужену мережу есперантських кореспондентів-просвітників за кордоном» для радянських педагогічних журналів [4, с. 202].

У 1930-х рр. роль альманаху, що закrywся, стали виконувати есперантські прес-бюлетені ЦК Союзу працівників освіти. Окрім них, керівництво цієї профспілки випускало у видавництві «Рабпрос» і пресбюлетені російською мовою «із закордонних есперкорівських матеріалів для обслуговування радянського друку і масової інтерроботи серед просвітників» [1, с. 9].

Таким чином, у другій половині 1920 – першій половині 1930-х рр. до системи педагогічної журналістики СРСР увійшли чотири періодичні видання міжнародною мовою, що були провідниками за кордон радянської точки зору на пріоритетні напрями розвитку освіти і виховання нової людини. На думку сучасних дослідників, враховуючи відносно тривале існування «La Vojo de Klerigo», можна зробити висновок про те, що досвід використання есперанто для міжнародної пропаганди Наркомос УСРР знаходив задовільним, отримуючи відповідні відгуки з-за кордону. Про те ж говорять і зростання накладу цього журналу з 1 тис. екземплярів в 1926 р. до 2,5 тис. в 1928 р. і

поява в Москві подібних органів у просвітницької профспілки – журналу «Soveta Pedagogia Revuo» і прес-бюлетеня [2, с. 183].

З першої половини 1920-х до середини 1930-х рр. есперанто-рух зміг добитися різних результатів. Частина державних, партійних і громадських структур, яким СЕРК пропонував допомогу в налагодженні міжнародних зв'язків і обслуговуванні їх друкованих органів, охоче йшла з ним на контакт і займалася керівництвом його активістами. Найбільший інтерес до есперанто виявили Народні комісаріати освіти РРФСР і УСРР, комсомол, Всесоюзна центральна і Всеукраїнська ради профспілок, Спілка працівників освіти, а також Спілка воєнних безбожників і Товариство друзів радіо (про це буде розказано окремо). Проте їхні наміри використовувати в роботі прихильників міжнародної мови не завжди надалі реалізовувалися, зокрема редакції профспілкового друку так і не виконали розпорядження ВЦСПС ввести до свого складу есперантистські осередки.

Інша ж частина, ігнорувала есперкорів і їхні успіхи, а в деяких випадках навіть виражала негативне відношення до проекту Л. Заменгофа. Особливо болючою для руху есперантистів-кореспондентів стала відсутність офіційного визнання з боку ВКП (б) і негативна думка про есперанто одного з керівників робількорівського руху – М. Ульянової. У 1928 р. вона двічі висловлювалася не на його користь, протиставивши есперанто найбільш поширеним європейським мовам [2, с. 189].

Таким чином, позитивне ставлення до есперантистів демонструвала відносно невелика кількість періодичних видань, в яких, поряд з опублікованими перекладами отриманих з-за кордону есперантських листів, як правило, робилася позначка про мову оригіналу. При деяких редакціях же функціонували осередки прихильників міжнародної мови. Багато в чому завдяки керівництву і підтримці есперкорів з боку таких газет і журналів і головним чином деяких органів влади та організацій, в 1920-1930-х рр. ці громадські кореспонденти змогли досягти істотних (а іноді і видатних) успіхів,

створивши безпрецедентний випадок широкого вживання штучної мови для державних і громадських потреб.

Історія культури знає немало спроб знайти взаємозуміння за допомогою створення єдиної штучної мови. Передісторія міжнародного засобу спілкування займає відрізок часу більш ніж два тисячоліття, бо витoki ідеї загальної мови, як і багатьох інших наукових ідей, сходять до античної старовини. З-поміж інших заслуговує на увагу мова «есперанто».

Література

1. XVII С'езду Всесоюзной коммунистической партии (большевиков). Рапорт Союза эсперантистов Советских Республик. – М., – 1934. – 36 с.
2. Власов Д. В. Эсперанто: полвека цензуры : развитие эсперанто-движения и его журналистики в условиях цензуры в Российской империи и СССР (1887-1938 гг.) : монография / Д. В. Власов. – Москва : Импэто, 2011. – 181 с.
3. Луначарский А. VI Международному конгрессу рабочих эсперантистов единого фронта / А. Луначарский // Международный язык. – 1926. – № 23. – С. 3–4. 12
4. Факты красноречивее слов. На Всесоюзном совещании при ЦК Рабпроса // Международный язык. – 1933. – № 9–10. – С. 201–203.
5. Эсперанто на службе рабочей прессы // Международный язык. – 1925. – № 1 (27). – С. 15–16.
6. «La Vojo de Klerigo» // Bulteno de CK SEU. – 1932. – № 8. – С. 58–60.
7. Esperanta Movado en N.-Novgorod dum 1921 j. // Ruĝa Esperantisto. – 1921. – № 1. – С. 7–9.